

М. В. Полховська,
кандидат філологічних наук
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
marinafeb9@mail.ru

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ РАНЬНООВОАНГЛІЙСЬКОГО ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО РЕЧЕННЯ З ПОВНОЗНАЧНИМ ДІЄСЛОВОМ TO BE

Статтю присвячено аналізу структури раньноовоанглійського екзистенційного речення з повнозначним дієсловом to be з позицій генеративної граматики. Обґрунтовано вживання означених іменних фраз у позиції підмета цих речень, досліджено основні випадки ускладнення структури екзистенційного речення модальними дієсловами, пояснено структурну організацію імперативних речень з let і суб'юнктивних речень, які мають однакову будову до застосування операції озвучення.

Сучасний етап розвитку мовознавства орієнтує дослідника на комплексний підхід до аналізу синтаксичних одиниць, у межах якого останні вивчаються з урахуванням їхньої структури, семантики та особливостей функціонування. Категорія *буття*, одна з фундаментальних філософських категорій, знаходить мовне втілення у комунікативних одиницях англійської мови на рівні синтаксису та лексики. Синтаксичними репрезентантами категорії *буття* у раньноовоанглійській мові, як у сучасній англійській мові, виступають речення з конструкцією *there+V+NP+(Loc)*. На лексичному рівні для вираження значення існування вживається повнозначне дієслово *to be*. Метою цієї статті є аналіз структурної будови речень з повнозначним дієсловом існування з позицій генеративної граматики. Об'єктом роботи є дієслово *to be* в англійській мові. Предмет дослідження складають особливості структурної будови речень з повнозначним дієсловом *to be* в англійській мові XVI-XVII ст.

Дієслово *to be* в екзистенційній конструкції з експлетивом *there* визначаємо як неакузативне дієслово, єдиним аргументом якого є внутрішній елемент, породжений у якості комплементу. На наш погляд, у випадках повнозначного вживання *be* аргумент дієслова породжується в зовнішній позиції, напр.:

(1) *This may plant courage in their quailing breasts; for yet is hope of life and victory* [1: 291].

У прикладі (1) іменники *hope* і *victory* є зовнішніми аргументами дієслова, які виконують роль *пацієнса*. Семантичні ознаки цих іменників належать до пропозиції висловлення, а в реченні стверджується їх існування, підсилене топікалізацією дієслова, його переміщенням із проєкції *vP (Verbalizer Phrase)* до проєкції *TopP (Topic Phrase)*.

Зауважимо, що повнозначне дієслово існування є семантично легким на відміну від решти повнозначних дієслів (пор. повнозначне дієслово *have* з притаманною йому тенденцією приймати допоміжне дієслово при питаннях і запереченнях і, як наслідок, залишатися у *vP* проєкції). Для підтвердження цієї тези розглянемо заперечне речення, у якому *be* залишає проєкцію дієслова й зазнає пересуву до вершини функціональної проєкції *TP (Tense Phrase)*, щоб отримати флексію. У лінійній послідовності підрядного речення часу заперечення розміщене праворуч від *be*, напр.:

(2) *O grimed-looked night! O night with hue so black! O night, which ever art when day is not!* [2: 169].

Нагадаємо, що в англійському екзистенційному реченні позиція підмета асоціюється з означеністю. Вибір між екзистенційною структурою з експлетивом і повнозначним дієсловом пов'язаний з тим, що означена *NP* (підмет) породжується в ролі зовнішнього аргумента, виключаючи можливість породження *there*. У вибірці з 3300 речень зафіксовано лише 185 (5,6 %) з повнозначним екзистенційним дієсловом. Це доводить, з одного боку, становлення знака прямої номінації для позначення існування, а саме – екзистенційного речення з експлетивом, а з іншого – важливість категорії означеності підмета в реченнях з повнозначним дієсловом *бути*. В останніх у ролі підмета було зафіксовано вживання власних назв (3), особових займенників (4), іменників з універсальними квантифікаторами (5), абстрактних понять (6), напр.:

(3) *Thy flatters yet wear silk, drink wine ... and have forgot that ever Timon was* [3: 582];

(4) *Besides, she did intend confession at Patrick's cell this even, and she was not* [4: 268-269];

(5) *All things that are are with more spirit chased than enjoyed* [5: 36];

(6) *Where fair is not, praise cannot mend the brow* [6: 319].

Для експлікації значення ймовірності, припущення, облігаторності існування, так само як і в екзистенційній конструкції, повнозначне дієслово *be* ускладнене породженням модальних дієслів *may, can, must, should*. При цьому підметом речення виступають вказівні займенники (*this, that*), експлетивне *it*, питальний займенник *what*, відсилаючи до відомої для мовця й слухача ситуації, напр.:

(7) *Thersites: He must fight singly tomorrow with Hector ....*

Achilles: How can this be? [7: 181].

У прикладі (7) пропозиція висловлення включає певну ситуацію, антецедент якої розміщено в попередньому фрагменті тексту. За допомогою дієслова існування, ускладненого модальним дієсловом, можливість існування цієї ситуації ставиться під сумнів.

Ситуація, існування якої припускається, може декодуватися в наступному контексті; експлетивне *it* попереджає про ситуацію, про яку йтиметься, напр.:

(8) *I am not weatherwise; but it may be, we shall have hard frost* [8: lines 571-572].

Повнозначне дієслово існування, ускладнене модальним дієсловом *can*, вживається в 47,4 % прикладів (72 з 152 речень з повнозначним екзистенційним дієсловом ускладненим модальними дієсловами). З них 15,3 % (11 прикладів) – у питальних реченнях і 84,3 % (61 приклади) – у реченнях з негативною семантикою. Вагомий показник вживання заперечної форми модального дієслова притаманний реченням, в яких мовець заперечує існування неприйняттого для нього факту (9), висловлює своє небажання миритися з новиною (10) або неможливість існування ситуації взагалі (11), напр.:

- (9) *This cannot be by no means of reason* [9: 167];
 (10) *It cannot be; thou dost but say 'tis so* [2: 558];
 (11) *King: Price you yourselves. What buys your company?*
Rosaline: Your absence only
King: That can never be [6: 362].

У питальних реченнях із дієсловом *can* ставиться під сумнів існування ситуації або спосіб її існування. В усіх знайдених нами прикладах в позиції [Spec, CP] вживається питальний оператор *how*, напр.:

- (12) *How can that be, when you have the voice of the King himself for your succession in Denmark?* [10: 80].

Модальне дієслово *must* у заперечній формі забезпечує реалізацію значення *неможливості існування*, однак на відміну від *can* у цій функції воно містить відтінок суб'єктивної оцінки, оскільки існування неможливе й неприйнятне саме в розумінні мовця, напр.:

- (13) *In prison honest captain? This must not be* [11: 13].

У реченнях зі стверджувальною семантикою дієслово *must* експлікує значення *фаталізму, неминучості існування* певної ситуації і її *незворотності*, напр.:

- (14) *By my troth, George, I thank thee. But pish, what must be, must be* [11: 12].

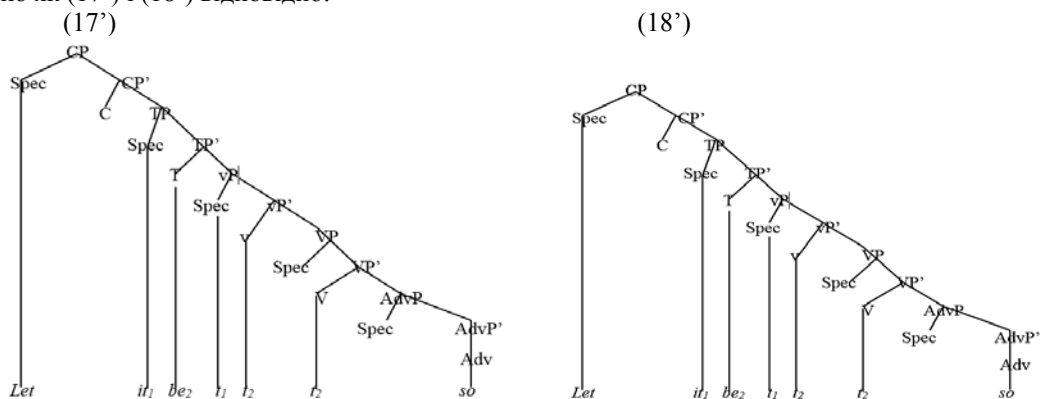
Модальні дієслова *may* і *should* відтворюють значення *можливості* й *обов'язковості існування* відповідно. Приклади вживання цих дієслів не є багаточисельними, напр.:

- (15) *Is love so light, sweet boy, and may it be that thou should think it heavy onto thee?* [12: 95];
 (16) *So it should be, that none but Anthony should conquer Anthony but woe 'tis so!* [13: 476].

Повнозначне дієслово *be* трапляється також у реченнях зі значенням *волевиявлення, побажання*, де спостерігається альтернація моделей із граматикалізованим елементом *let*, напр.:

- (17) *Let it be so, thy truth then be thy power* [14: 293];
 (18) *Well hast thou spoken, cousin. Be it so* [1: 254].

У сучасній лінгвістичній літературі немає однозначного трактування речень цього типу. Складність цього питання полягає в тому, що давньогерманський оптатив з такими характеристиками мав складну смислову структуру, яка в певних контекстах нейтралізувалася і уживалася для позначення майбутнього часу або імператива [15: 167]. З часом термін "оптатив" стосовно експлікації модальності в германських мовах було замінено на суб'юнктив (*subjunctive mood*). Зауважимо, що значення *побажання й спонукання до дії* (побажання щось зробити) дуже близькі. У сучасних студіях речення на зразок (17) відносять до речень з імперативною семантикою, вони позначають побажання, спонукання до дії [16: 394], а речення (18) – до суб'юнктива I або до сталих виразів на зразок *be happy, long live the king*. Проаналізуємо внутрішню структуру цих речень, яку представлено як (17') і (18') відповідно:

Як видно з прикладів, речення мають однакову будову, єдиною відмінністю є склад функціональної проєкції CP, яка маркує ілюкутивну силу речення ознакою [Mood]. У прикладі (17') вона містить граматикалізований елемент *let*, який обирає комплементом функціональну проєкцію TP з ознакою [-Tense]. У реченні (18') ілюкутивний маркер відсутній, натомість дієслово *be* зазнає пересуви до проєкції CP, отримуючи ознаку [Mood]. Залишилося тільки визначити, який саме спосіб представлено в цих реченнях. Вважаємо, що в цьому випадку представлено нейтралізацію імператива й суб'юнктива. Дія постає як бажана, з необов'язковим втіленням у життя, відсутністю спонукання до дії. Однак за синтаксичним аранжуванням конститuentів речення тяжіє до структури імператива з ініціальною позицією дієслова (у випадку з *let* – граматикалізованим дієсловом). У нашій вибірці приклади вживання суб'юнктива превалюють над реченнями з *let* у співвідношенні 3:1, що свідчить про його непоширеність в екзистенційних реченнях ранньоніовангліського періоду. Прокламація існування виражається за допомогою суб'юнктива, оскільки сприймається мовцем XVI-XVII ст. як

незалежне від нього, невіддасне йому, як повна покiрнiсть, прийняття ситуацiї. Усi цi речення мiстять експліцитно (19) або імпліцитно (20) звернення до вищих сил, напр.:

(19) *Be it as our Gods will have it* [13: 381];

(20) *Not for myself, Lord Warwick, but my son, whom I unnaturally shall disinherit. But be it as it may* [1: 259].

Модальне дієслово в другій частині прикладу (20) ілюструє фаталізм, властивий світосприйняттю людини, її залежність від волі потойбічних сил. Приреченість до саме такого перебігу існування відчувається в реченні (21) за допомогою підрядного речення причини, напр.:

(21) *That John may stand, then Arthur needs must fall; so be it, for it can not be but so* [2: 582].

Декларуючи існування як щось незалежне від його волі, мовець довіряє волі Всевишнього. Суб'єктив виражає також залежність існування від намірів іншої людини, напр.:

(22) *Be it as thou dost say. Farewell a while* [17: lines 298-299].

З появою в реченні *let* ситуація змінюється. За даними історичної лінгвістики початок граматикизації *let* припадає на XV-XVI ст., коли його вживання орієнтовано на мовця та його ставлення до ситуації. Людина епохи Відродження починає вірити в свої сили, осмислювати свій вплив на навколишній світ, напр.:

(23) *A Thursday, let it be – a Thursday tell her, she shall be married to this noble earl* [18: 471].

У прикладі (23) Лорд Капулеті сам визначає подію і час, коли вона повинна відбутися.

Варто зазначити, що наша вибірка містить чотири речення, в яких значення існування актуалізується за допомогою інфінітива повнозначного екзистенційного дієслова, напр.:

(24) *To be or not to be: that is the question* [10: 63];

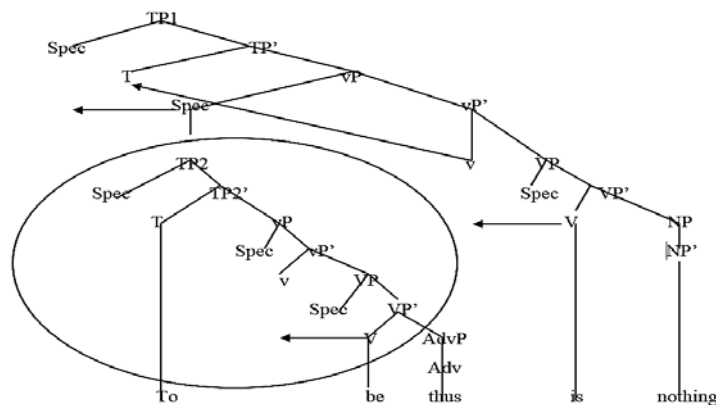
(25) *To be thus is nothing, but to be safely thus – our fears in Banquo stick deep, and in his royalty of nature reigns that which would be feared* [2: 480].

У прикладі (24) інфінітив виконує функцію підмета речення. Суб'єктом першої частини речення (25) є саме існування, а дієслово предикуює його характеристику. Нагадаємо, що інфінітив потребує додаткової функціональної проєкції, отже, позиція специфікатора TP у першій частині речення (25) буде містити функціональну проєкцію TP2, напр.:

(25') [TP1 [TP2 ec [T2' [Tto [vP [v' [vbe [AdvP [Adv' [Adv thus]]]]]]]]][T1' is' [vP [v' [v t' [VP [VP' [V t' [NP [NP' [NP nothing]]]]]]]]]]].

У прикладі (25') продемонстровано структуру речення після озвучення (*Spell-Out*). Однак позиція підмета є деривативною, й елемент, який у ній вживається, повинен зазнавати пересуви для перевірки ознаки ПРП фінитної флексії в проєкції TP. Пропонуємо вважати місцем породження функціональної проєкції TP2, яка містить інфінітив, позицію зовнішнього аргумента дієслова існування – [Spec, vP]. У цьому випадку структуру речення (25') до застосування операції озвучення представлено як (26):

(26)

Отже, дієслово існування може характеризуватися як неакузативне (із внутрішнім аргументом) за умови його вживання в екзистенційному реченні з експлетивом і як неергативне (із зовнішнім аргументом) при повнозначному вживанні. При цьому в останньому випадку підметом є власна назва, особовий чи вказівний займенник. Повнозначне дієслово існування може ускладнюватися модальним дієсловом, ставлячи під сумнів факт існування предмета або, навпаки, підтверджуючи його. Структурна організація імперативних речень з *let* і суб'єктивних речень мають однакову будову. У мові ранньоніованглійського періоду превалюють речення останнього типу, оскільки вони позначали бажану, але незалежну від людини дію, фаталізм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Shakespeare W. Henry VI / W. Shakespeare // Histories. – London : Everyman's Library, 1994. – Vol. I. – P. 1–371.
2. Shakespeare W. A Midsummer Night's Dream / W. Shakespeare // Comedies. – London : Everyman's Library, 1994. – Vol. I. – P. 554–662.
3. Shakespeare W. Timon of Athens / W. Shakespeare // Tragedies. – London : Everyman's Library, 1992. – Vol. II. – P. 505–617.
4. Shakespeare W. The Two Gentlemen of Verona / W. Shakespeare // Comedies. – London : Everyman's Library, 1994. – Vol. I. – P. 232–339.
5. Shakespeare W. The Merchant of Venice / W. Shakespeare // Comedies. – London : Everyman's Library, 1994. – Vol. II. – P. 3–123.
6. Shakespeare W. Love's Labor's Lost / W. Shakespeare // Comedies. – London : Everyman's Library, 1994. – Vol. I. – P. 341–453.

7. Shakespeare W. Troilus and Cressida / W. Shakespeare // Tragedies. – London : Everyman's Library, 1992. – Vol. II. – P. 99–245.
8. Munday A. The Downfall of Robert, Earle of Huntington [Електронний ресурс] / A. Munday. – Режим доступу : <http://www.lib.Rochester.edu/Camelot/teams/down.html>.
9. Shakespeare W. Othello / W. Shakespeare // Tragedies. – London : Everyman's Library, 1992. – Vol. I. – P. 153–285.
10. Shakespeare W. Hamlet / W. Shakespeare // Tragedies. – London : Everyman's Library, 1992. – Vol. I. – P. 1–151.
11. Middleton T. The Puritan or the Widow of Walting Street [Електронний ресурс] / T. Middleton. – Режим доступу : <http://www.tech.org/~clearly/purit.html>.
12. Shakespeare W. Venus and Adonis / W. Shakespeare // The Sonnets and Narrative Poems. – London : Everyman's Library, 1992. – P. 89–129.
13. Shakespeare W. Anthony and Cleopatra / W. Shakespeare // Tragedies. – London : Everyman's Library, 1992. – Vol. II. – P. 352–503.
14. Shakespeare W. King Lear / W. Shakespeare // Tragedies. – London : Everyman's Library, 1992. – Vol. I. – P. 287–439.
15. Буніятова І. Р. Еволюція гіпотаксису в германських мовах (IV – XIII ст.) / І. Р. Буніятова. – К. : Вид. Центр КНЛУ, 2003. – 327 с. – (монографія).
16. Curme G. O. A Grammar of the English Language / G. O. Curme. – Boston : D. C. Heath and Company, 1931. – Vol. III. Syntax. – 616 p.
17. Munday A. The Downfall of Robert, Earle of Huntington [Електронний ресурс] / A. Munday. – Режим доступу : <http://www.lib.Rochester.edu/Camelot/teams/down.html>.
18. Shakespeare W. Romeo and Juliet / W. Shakespeare // Comedies. – London : Everyman's Library, 1994. – Vol. I. – P. 455–551.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Shakespeare W. Henry VI / W. Shakespeare // Histories. – London : Everyman's Library, 1994. – Vol. I. – P. 1–371.
2. Shakespeare W. A Midsummer Night's Dream / W. Shakespeare // Comedies. – London : Everyman's Library, 1994. – Vol. I. – P. 554–662.
3. Shakespeare W. Timon of Athens / W. Shakespeare // Tragedies. – London : Everyman's Library, 1992. – Vol. II. – P. 505–617.
4. Shakespeare W. The Two Gentlemen of Verona / W. Shakespeare // Comedies. – London : Everyman's Library, 1994. – Vol. I. – P. 232–339.
5. Shakespeare W. The Merchant of Venice / W. Shakespeare // Comedies. – London : Everyman's Library, 1994. – Vol. II. – P. 3–123.
6. Shakespeare W. Love's Labor's Lost / W. Shakespeare // Comedies. – London : Everyman's Library, 1994. – Vol. I. – P. 341–453.
7. Shakespeare W. Troilus and Cressida / W. Shakespeare // Tragedies. – London : Everyman's Library, 1992. – Vol. II. – P. 99–245.
8. Munday A. The Downfall of Robert, Earle of Huntington [Elektronnyi resurs] / A. Munday. – Rezhym dostupu : <http://www.lib.Rochester.edu/Camelot/teams/down.html>.
9. Shakespeare W. Othello / W. Shakespeare // Tragedies. – London : Everyman's Library, 1992. – Vol. I. – P. 153–285.
10. Shakespeare W. Hamlet / W. Shakespeare // Tragedies. – London : Everyman's Library, 1992. – Vol. I. – P. 1–151.
11. Middleton T. The Puritan or the Widow of Walting Street [Elektronnyi resurs] / T. Middleton. – Rezhym dostupu : <http://www.tech.org/~clearly/purit.html>.
12. Shakespeare W. Venus and Adonis / W. Shakespeare // The Sonnets and Narrative Poems. – London : Everyman's Library, 1992. – P. 89–129.
13. Shakespeare W. Anthony and Cleopatra / W. Shakespeare // Tragedies. – London : Everyman's Library, 1992. – Vol. II. – P. 352–503.
14. Shakespeare W. King Lear / W. Shakespeare // Tragedies. – London : Everyman's Library, 1992. – Vol. I. – P. 287–439.
15. Буніятова І. Р. Еволюція гіпотаксису в германських мовах (IV – XIII ст.) / І. Р. Буніятова. – К. : Вид. Центр КНЛУ, 2003. – 327 с. – (монографія).
16. Curme G. O. A Grammar of the English Language / G. O. Curme. – Boston : D. C. Heath and Company, 1931. – Vol. III. Syntax. – 616 p.
17. Munday A. The Downfall of Robert, Earle of Huntington [Elektronnyi resurs] / A. Munday. – Rezhym dostupu : <http://www.lib.Rochester.edu/Camelot/teams/down.html>.
18. Shakespeare W. Romeo and Juliet / W. Shakespeare // Comedies. – London : Everyman's Library, 1994. – Vol. I. – P. 455–551.

Матеріал надійшов до редакції 20.02. 2012 р.

Полховская М. В. Структурные особенности ранненовоанглийского экзистенциального предложения с полнозначным глаголом to be.

Статья посвящена анализу структуры ранненовоанглийского предложения с полнозначным глаголом to be с позиций генеративной грамматики. Обосновывается употребление определенных именных фраз в позиции подлежащего этих предложений, исследуются главные случаи усложнения структуры экзистенциального предложения модальными глаголами, объясняется структурная организация императивных предложений с let и субьюнктивных предложений, которые имеют одинаковое строение до употребления операции озвучивания.

Polkhovs'ka M. V. Structural Peculiarities of Early New English Existential Sentences with Full Verb to Be.

The article analyzes the structure of Early New English existential sentences with the full verb to be from the standpoint of view of the generative grammar. It gives the scientific proof for the usage of definite noun phrases in the subject position, investigates the main conditions of existential sentences structure complication by means of modals, and explains the structural organization of imperative sentences with let and subjunctive sentences which have the same structure before spell-out operation.